

Cuvânt-înainte

Prof. univ. dr. Dan Claudiu DĂNIȘOR
Centrul de Cercetări Juridice Fundamentale

Muriel Fabre-Magnan este juristă, profesoară la Universitatea Paris 1 – Panthéon-Sorbonne și cercetătoare, specializată în studiul dreptului civil, dar ale cărei incursiuni în teoria generală a dreptului sau în filosofia dreptului sunt frecvente și deosebit de consistente. În materia dreptului civil, a publicat mai ales în domeniul teoriei obligațiilor, în timp ce în materia filosofiei dreptului a scris mai ales în domeniul autonomiei personale¹, funcției justificative a consimțământului² și demnității³. Ultima carte publicată de Muriel Fabre-Magnan în această arie de cercetare este *L'institution de la liberté*⁴, carte care vede astăzi lumina tiparului și în limba română, în traducerea Dianei Dănișor.

Instituția libertății este o carte de drept, nu una de filosofie despre drept. Desigur, cercetarea juridică pe care ea o exprimă are la bază o

¹ « Autonomie personnelle, indisponibilité du corps humain et justice sociale », in *Liber amicorum en hommage à Antonio Marzal*, Esade, Bosch editor, 2008.

² « Le consentement peut-il tout justifier ? », Entretien avec Agnès Louis, in Fr. Davansant, A. Louis, I. Thumerel (dir.), *Le consentement: de l'intime au politique*, Institut Francophone pour la Justice et la Démocratie, 2023, pp. 27-35.

³ « La dignité en droit: un axiome », in *La dignité aujourd'hui, perspectives philosophiques et théologiques*, sous la dir. de A.-M. Dillens et B. Van Meenen, publications des Facultés universitaires Saint-Louis, 2007, pp. 53-84. « L'égale dignité des êtres humains. Les fondements philosophiques et méthodologiques du droit privé », in *Von formaler zu materialer Gleichheit* (De l'égalité formelle à l'égalité matérielle), dir. S. Grundmann et J. Thiessen, Gesellschaft für Rechtsvergleichung e.V. (Travaux de la société allemande de droit comparé), Mohr Siebeck, 2021, pp. 89-99. Version anglaise: « Equal dignity of human beings. The philosophical and methodological foundations of private law », Intersentia, 2022, pp. 81-89.

⁴ *L'institution de la liberté*, PUF, 2ème éd. coll. « Quadrige », 2023, 374 p.; prima ediție a fost publicată la aceeași editură în 2018.

filosofie, dar această filosofie este un mijloc, nu un scop. Ea este o filosofie juridică, dar nu pentru că obiectul ei este dreptul, cum se întâmplă, practic întotdeauna, când cercetarea dreptului este făcută de nejurisți, ci pentru că metoda ei este juridică. De aceea, analiza libertății pe care o face Muriel Fabre-Magnan este greu de plasat în cadrul clasificării filosofilor despre libertate. Ea se departajează de unele dintre ele în mod expres, dar nu pentru a face o filosofie nouă despre libertate, ci pentru a arăta cum poate – sau nu poate – dreptul să garanteze libertatea. Pentru autoarea acestei lucrări, totul ține de condițiile de posibilitate ale libertății, totul este să știm cum anume „*se instituie și se garantează*” această libertate. Cartea aceasta este, în consecință, despre instituția juridică a libertății, nu despre filosofia libertății. Ideea ei centrală este că „libertatea [...] trebuie să fie instituită”.

Aceasta presupune că libertatea, ca orice instituție, este cu necesitate limitată, că ea include interdicția în conceptul și în realitatea sa. Lucrarea doamnei Fabre-Magnan are ca prim obiectiv tocmai această (re)integrare necesară a libertății și interdicției. Ea începe cu o istorie a dreptului în materia instituirii libertății, care îmbracă forma unei genealogii a acesteia, face apoi o analiză a exceselor, demontând iluziile atotconsimțământului și ale celor care par să creadă, în diverse feluri, că libertatea nu este decât facultatea de a exploata alți oameni, dar obiectivul acestor analize este conturarea problemei centrale a lucrării, care este abordată frontal în capitolul din lucrare intitulat „Libertate și interdicție”. Autoarea încearcă, în această parte a lucrării, să răspundă la întrebarea: „Deoarece numeroase libertăți au fost cucerite prin suprimarea interdicțiilor, nu ar trebui, pentru a fi și mai liberi încă, să suprimăm metodic toate interdicțiile care mai rămân?” Ea relevă provocarea metodologică a încercării de a răspunde la această întrebare, a cărei depășire va facilita conturarea concluziei: „Cea mai mare dificultate constă în realitate în a distinge, în cadrul interdicțiilor, pe cele care oprimă sau infantilizează de cele care eliberează.” Ea vrea, procedând astfel, să depășească opoziția între libertate și ordinea juridică, care presupune înțelegerea faptului că „anumite reguli nu sunt limite aduse libertății, ci chiar condițiile care ne permit s-o instituim” și că „emblematicul «Este interzis să interzici» demonstrează [...] că libertatea de a te

debarasa de toate interdicțiile cere cu necesitate, pentru a fi instituită, interdicția fondatoare enunțată chiar prin aceasta”.

Instituirea libertății presupune, în consecință, trecerea dincolo de tensionarea ei între autonomie și impunere. Ea este situată în amonte distincției între semnificația «negativă» a libertății, care „este conținută în răspunsul la întrebarea «Care este câmpul în interiorul căruia subiectul – o persoană sau un grup de persoane – este sau ar trebui să fie lăsat să facă sau să fie ceea ce este capabil să facă sau să fie fără interferența altor persoane?»”, și semnificația ei «pozitivă» care „este implicată în răspunsul la întrebarea: «Pe ce sau pe cine se bazează autoritatea care poate obliga pe cineva să facă sau să fie ceva mai curând decât altceva?»”⁵ Soluția nu este însă depășirea contradicției între autonomie și autoritatea de a interzice, prin anihilarea unuia dintre poli, ci integrarea contradicției în conceptul libertății.

Muriel Fabre-Magnan demontează, în consecință, pretenția de a ieși din contradicție prin renunțarea la principiul non-contradicției însuși și prin transformarea lui în „limita libertății (*nec plus ultra*)”, precum și ideea, derivată de aici, că „libertatea ar implica [...], în fine, puterea individului de a se auto-exclude de la calitatea de subiect și, deci, de a se nega pe sine, dacă asta alege să facă”, demonstrând că „o astfel de poziție nu are totuși, juridic, niciun sens. Un individ care s-ar exclude de la calitatea de subiect de drept n-ar putea, chiar prin definiție, să mai revendice niciun drept, și în special dreptul la libertatea pe care consideră c-o afirmă chiar prin aceasta. A te exclude din sistemul juridic, înseamnă, evident, a te priva și de drepturile și libertățile instituite de acesta”.

Ea demontează, pe de altă parte, tentativa „libertariană” de a salva paternalismul – adică un fel de obiectivism, dacă nu chiar de autoritarism, care vrea să pară altceva decât este –, făcută prin teoretizarea și popularizarea noțiunii de „nudge”, adică bobârnacul care te poate ajuta,

⁵ I. Berlin, *Două concepte despre libertate*, în *Patru eseuri despre libertate*, București, Humanitas, 1992 (traducere de L. Ștefan-Scarlat a lucrării *Four Essays on Liberty*, Oxford, Oxford University Press, 1969), p. 204.

cu blândețe, să iei decizia cea bună⁶, arătând cum se ajunge de la orientarea „blândă” la impunerea unui fel de perfecționism – aș zice eu, în manieră totalitară –, care are ca rezultat „ființa umană ideală”, care „apare în filigran, programabilă și previzibilă, obedientă și încrezătoare, în alți termeni, un robot”.

În al treilea rând, Muriel Fabre-Magnan încearcă să se departajeze de libertarianismul lui Robert Nozick și, mai ales, de modul în care el este rescris de „unii epigoni”, considerând că neutralitatea axiologică a statului, adică faptul că ar trebui să rămână un „stat minimal”⁷, constituie, din punct de vedere juridic, o formulă care este „un oximoron”. Deși cei mai mulți teoreticieni ai justiției pleacă, pe bună dreptate, de la ideea că pluralismul este un postulat necesar în societățile occidentale, totuși, în optica autoarei noastre, „pluralitatea nu este [...] sinonimă cu neutralitatea”, căci, „chiar prin definiție, orice regulă de drept implică o legitimare și presupune deci o judecată de valoare”. Dar judecata de valoare este resituată în domeniul dreptului și, cu necesitate, juridicizată, ea devenind protecție juridică care trebuie să fie acordată, pentru că cei aflați în relațiile astfel reglementate „merită” „să-și vadă recunoscute aceleași drepturi sau avantaje [...], din moment ce-și asumă aceleași îndatoriri [...]”.

Muriel Fabre-Magnan ne pune în gardă contra exacerbării ideii de om dezangajat față de grupurile sau valorile care îi asigură construcția identității, reluând ideea lui Peter Sloterdijk despre „căderea înainte” – care constă în a-i cere fiecăruia să se creeze din nimic⁸ –, care pretinde ca toți să fim „copiii teribili ai epocii moderne”, care trăiesc o experiență „anti-genealogică”, dar nu ne face să „cădem înapoi”, într-o comunitate

⁶ R. H. Thaler și C. R. Sunstein, *Nudge. La méthode douce pour inspirer la bonne décision*, Paris, Vuibert, 2010 (ed. originală: *Nudge. Improving decision about health, wealth and happiness*, New Haven, Yale University Press, 2008).

⁷ R. Nozick, *Anarchy, State and Utopia* (1974). Traduction française, *Anarchie, État et utopie*, Paris, PUF, coll. « Quadrige grands textes », 2008. Traducere în limba română de Mircea Dumitru, *Anarhie, stat și utopie*, București, Humanitas, 1991.

⁸ P. Sloterdijk, *Après nous le déluge. Les Temps modernes comme expérience antigénéalogique*, Paris, Payot, 2017 (ed. originală: *Die schrecklichen Kinder der Neuzeit*, Suhrkamp Verlag, Berlin, 2014), p. 61.

care ar avea vreun drept de a ne impune identitatea, căci „fundamentul nu este totuși expresia unei valori sau a unei finalități comune”.

Ea evită, astfel, tocmai datorită juridicizării filosofiilor care ar putea fonda instituirea libertății, absolutizarea vreuneia dintre ele. Dacă „definițiile moderne ale libertății tind să ascundă dubla dimensiune a acesteia: subiectivă, dar și obiectivă”, dacă „libertatea negativă se concentrează pe lipsa constrângerii exterioare, dar ignoră subiectivitatea persoanei, în timp ce conceptul de autonomie personală nu se interesează, din contră, decât de subiectivitatea persoanei, ca și cum aceasta n-ar avea nevoie să fie obiectiv fondată”, dreptul trebuie să fie situat dincolo de această polarizare. Autoarea nu încearcă, în consecință, să fondeze dreptul pe libertate sau pe autoritate, pe subiectul autonom și pe drepturile sale sau pe stat și autoritatea lui, ci „să discearnă partea de *instituție* pe care dreptul o oferă libertății, pentru a-i permite să fie ea însăși”⁹. Procedând astfel, demersul doamnei Fabre-Magnan are meritul „de a refuza modalitățile rigide și standardizate de a trata opozițiile”¹⁰.

Care ar putea fi, atunci, fundamentul dreptului și, deci, al instituirii pe care el o oferă libertății? Doamna Fabre-Magnan găsește că acesta este demnitatea și îi consacră ultimele două capitole din lucrarea sa. Demnitatea este fundament, în același timp, al ordinii și al libertății și, de aceea, le unifică, căci ea este, concomitent, un statut și o valoare. În ce privește acest fundament, autoarea are aceeași poziție de echilibru metodologic pe care o tentează în toată lucrarea. Pe de o parte, ea afirmă că demnitatea este „o axiomă”, care se afirmă de la sine, căci „fundamentul este fără fundament” și, pe de altă parte, susține că „fundamentul trebuie cu necesitate să aibă o substanță”. Deși unora le-ar putea părea o contradicție, autoarea lucrării demonstrează că nu este, fiind mai degrabă o tensiune integrată conceptului: „Am spune, în ceea ce ne privește, mai degrabă că demnitatea trebuie [...] să se arate (în sens

⁹ X. Dijon, « M. Fabre-Magnan, *L'institution de la liberté*, Paris, PUF, 2018, 350 p. », *Revue interdisciplinaire d'études juridiques*, vol. 81, no. 2, 2018, p. 409.

¹⁰ G. Radica, « M. Fabre-Magnan, *L'institution de la liberté*, Paris, PUF, 2018 », *Droit & Philosophie*, « Recensions », mis en ligne le 14 juin 2019.

dogmatic), adică dreptul trebuie să afișeze demnitatea ca pe un «adevăr evident prin el însuși», dar că, efectiv, aceasta nu se vede decât atunci când este batjocorită». Demnitatea nu are, astfel, un conținut în sine, dar capătă un conținut prin modul încălcării sale. Ea este o instituție, deci este prin natură formală, dar care se substanțializează în mod necesar în funcție de cât de barbari pot fi oamenii cu semenii lor și de cum se manifestă această barbarie. Demnitatea devine principiu care fondează libertatea atunci când inamicul principal nu mai este statul, iar riscul principal nu mai este pierderea libertății prin acțiunea autorității, ci barbaria oamenilor obișnuiți, care sunt dispuși și capabili să-și masacreze sau să-și înrobească semenii. Experiența nazistă, apoi dezvoltarea nemăsurată a tehnicii și a pieței au reconfigurat inamicul. Reacția trebuie, la rândul ei reconfigurată. Ea presupune instituirea principiului demnității, care „este un răspuns la provocarea condiției umane”. „El este necesar, pentru că omul este așa cum este, adică imperfect: nici omniscient, nici atotputernic, dar totuși liber.” Libertatea trebuie să fie o libertate în demnitate. Demnitatea susține și, în același timp, limitează libertatea.

Cartea doamnei Fabre-Magnan este interesantă nu doar pentru că abordează din perspectiva dreptului o problemă care este de regulă obiectul filosofiei, ci și datorită modului alegerii exemplilor de reglementări pozitive sau soluții jurisprudențiale menite să susțină analizele principiale. Autoarea face alegeri cazuistice curajoase, pe care mulți teoreticieni le-ar putea considera riscante ca mijloace ale demonstrației, având în vedere scopul urmărit, și analizează critic soluțiile juridice pe care le-au primit aceste probleme controversate, pentru a ajunge la principii. Ea abordează, de exemplu, problema consimțământului care ar putea justifica orice, dar care maschează dependența, problema căsătoriilor între persoane de același sex, pe cea a avortului, ori pe cea a raporturilor de dependență create de obligația de a-i discrimina pozitiv pe cei vulnerabili. Fiecare analiză stârnește prin natura ei, iar uneori și pentru că ești tentat să vezi cum poate autoarea să-și păstreze neutralitatea față de toate filosofii pe care le analizează critic în carte,

într-un conflict concret și deosebit de arzător asupra modului de concepere și interpretare a mijloacelor dreptului pozitiv. Pentru cititorul român, tentativele de rezolvare juridică a unora dintre aceste probleme sunt de maximă actualitate, căci ele au stârnit în România un adevărat război. În cazul căsătoriei homosexualilor s-a ajuns chiar până la inițierea populară a revizuirii Constituției, care nu s-a finalizat, pentru că majoritatea electoratului a refuzat să participe la vot.

Muriel Fabre-Magnan pornește de la principiile juridice care reglează raporturile dintre scopuri și alegerea mijloacelor, de la ideea fundamentală că dreptul trebuie să-și adapteze mijloacele scopurilor, astfel că „interdicțiile și limitele aduse libertății sunt cele care trebuie să fie expres stabilite, solidar justificate și strict proporționale cu scopul urmărit”, „ținând cont de circumstanțe, în special de timp și de loc”. Ea face, pornind de la certitudinea regulii, o calificare juridică a faptelor, relațiilor sau actelor pe care le analizează. Cum este de așteptat, soluțiile conturate nu vor satisface pe toată lumea, căci problemele analizate sunt departe de a fi la intersecția tuturor doctrinelor morale sau comprehensive prezente în societățile noastre în acest moment, și nu pot genera, în consecință, vreun consens. Poate că, atunci, necesitatea și proporționalitatea interdicțiilor nu este suficientă și ar trebui să vedem ce sau cine, ori cum stabilește scopurile însele sau dacă există scopuri pentru care problema aceasta nu se pune, dacă există scopuri *necesare*. Muriel Fabre-Magnan face din demnitate, cum am văzut, un astfel de scop necesar. Ieșirea din problema, aparent insolubilă din punct de vedere juridic, a scopurilor care sunt cauze este operată prin adoptarea ideii că „fundamentul trebuie [...] să fie, la modul ultim, de ordinul necesității”. Necesitatea demnității o face fundament. Ea nu mai este instituită, ci este presupusă, într-o manieră asemănătoare celei în care norma fundamentală este presupusă în teoria juridică dezvoltată de Hans Kelsen. „Demnitatea are, fundamental [adică atunci când joacă rolul de fundament], acest statut de axiomă.” Doar astfel înțeleasă, demnitatea constituie *fundamentul* libertății. Dacă instituțiile, incluzând libertatea care este instituită, sunt un „răspuns la provocarea pe care o

constituie ansamblul condițiilor naturale”¹¹ (cum sunt puterea de dominație și condiția socială dobândită prin naștere), principiul demnității este un răspuns la provocarea condiției umane, la barbaria inclusă în ea. În acest mod trebuie înțeleasă ideea, aparent paradoxală în societățile care se auto-înțeleg ca liberale, care pun, deci, libertatea ca scop, că „nu numai că nu este necesar, dar nici măcar nu trebuie să se facă din ea principiul fondator al dreptului”.

¹¹ J.-L. Gardies, *L'Erreur de Hume*, Paris, PUF, 1987, p. 119.

Prefața ediției a doua

„Tocmai în momentul în care libertatea are asupra noastră efectul unui obicei, și nu al unui bine sacru, o voință misterioasă își face apariția din tenebrele instinctului pentru a o abuza; întotdeauna când oamenii se bucură prea mult timp și cu prea mare ușurință de pace, sunt cuprinși de pofta funestă de a cunoaște beția puterii și a dorinței criminale de a lupta. Căci mărșăluind către scopul său invizibil, istoria ne obligă din când în când la mișcări de recul de neînțeles, iar fortărețele ereditare ale dreptului se năruiesc asemenea celor mai solide baraje și diguri în timpul unei furtuni”¹.

Stefan Zweig, *Conscience contre violence*.

De la prima ediție a acestei cărți, se pare că libertatea nu a încetat să se diminueze. Unii spun că această afirmație este excesivă și că este suficient să privim în jurul nostru, în China, Rusia, Iran sau, mai mult, în Afganistan, pentru a lua pulsul democrației în care trăim și a libertății de care ne bucurăm. Evident, dar ne putem oare mulțumi cu astfel de comparații?

Nici pe departe nu s-a căzut de acord asupra definiției libertății. Am subliniat în această carte tendința din Franța și din țările occidentale de a flutura acest stindard atunci când este vorba despre libera dispoziție asupra propriului corp, fie că este vorba despre sexualitate sau eutanasiu, în timp ce, în mod uimitor, protestele sunt mult mai discrete în alte domenii în care libertatea regresează cu o viteză neliniștitoare și pare uneori să devină o simplă variabilă de ajustare. Citasem ca exemplu una dintre libertățile fundamentale și primordiale, care este libertatea de circulație, fiind totodată departe de a ne imagina izolarea care avea să fie decretată sau festivalul atingerilor aduse drepturilor și libertăților și al regreselor juridice al căror început a fost marcat de această perioadă.

Criza de Covid-19 a fost din plin gestionată folosindu-se metode comportamentale, în special faimoasele „nudges”², care ne fascinează

¹ Stefan Zweig, *Conscience contre violence*, 1936, trad. A. Hella, Paris, Livre de Poche, pp. 260-261.

² Asupra criticii acestui mecanism, v. *infra* pp. 225 și urm.

conducătorii și totodată le ușurează sarcina. Nimic nu ne este așa-zis impus. Este vorba să fim convinși să mergem de bună voie acolo unde puterea a decis, și fiecare nu trebuie să se învinovățească decât pe el însuși dacă n-a făcut alegerile corecte. Funia a fost totuși cam groasă odată cu „non-obligația” de a te vaccina. Chiar și atunci când ministrul sănătății a mărturisit public că „pașaportul de vaccinare este o formă deghizată de obligație de a te vaccina”, înaltele jurisdicții, imperturbabile, au considerat că aici nu era vorba despre obligație, din moment ce bunurile și serviciile de primă necesitate rămăneau accesibile fără pașaport. Privarea de orice fel de viață socială nu a fost considerată drept problematică, nici de natură să forțeze consimțământul, chiar dacă majoritatea adolescenților, care nu era totuși principala țintă, s-au grăbit să obțină formula magică necesară pentru a avea acces la bunurile și serviciile pe care le considerau indispensabile. Protecțiile juridice ale libertății au fost astfel cu ușurință eludate, căci o obligație legală de vaccinare ar fi necesitat, bineînțeles, justificări mai serioase și un control jurisdicțional mai amplu.

Astfel, s-a văzut apărând figura autorizației de a ieși, pe care ți-o dai ție însuși, non-sens pentru un jurist, caricatură a fantasmei suprimării eteronomiei normei și a iluzoriei dispariției a asupririi care ar rezulta din aceasta.

Apoi, a fost dezbateră despre îngrijitorii nevaccinați. Decizia de a-i reintegra trebuie să fie „științific stabilită”, și nu „politic”, declara președintele Republicii, făcându-se că ignoră faptul că orice decizie politică are în mod inerent o parte ce ține de alegere și de arbitraj. O astfel de afirmație ține cu siguranță de o formă de scientism, care ar cere ca alegerile politice să reproducă exact adevărurile științifice, așa cum se pretinde, în alte domenii, că acestea sunt deduse din adevăruri economice și mai improbabile încă. Însăși noțiunea de adevăr științific trebuie privită cu o oarecare precauție. Istoricii ai științelor au arătat foarte bine că în toate epocile oamenii de știință au pretins, batjocorind erorile trecutului, că acum *ei* dețineau adevărul. De ce aceeași postură ar fi mai credibilă astăzi? Trebuie să amintim scandalurile sanitare din trecut? Chestiunea distilbenului, a sângelui contaminat sau, și mai mult, a Mediatorului? Va trebui să așteptăm o dată în plus viitoarele procese de

angajare a răspunderii pentru a admite că incertitudinile rămân? Îndoiala este în realitate nu doar legitimă, ci și consubstanțială atitudinii cu adevărat științifice.

La urma urmelor, dacă decizia s-ar baza pe un adevăr incontestabil, de ce majoritatea celorlalte țări europene ar fi făcut alegerea inversă, pe 1 ianuarie 2023, de a reintegra îngrijitorii nevaccinați? Să existe oare un adevăr științific propriu Franței, care să reînvie celebra zicală pascaliană: „Adevăr dincoace de Pirinei, eroare dincolo de ei”?

În ceea ce privește Academia națională de medicină, aceasta a invocat, într-un comunicat din 19 iulie 2022, motivele de a se opune reintegrării îngrijitorilor nevaccinați pe care le consideră implacabile, opoziție reiterată pe 30 noiembrie 2022. Principalul motiv, enunțat primul, și care a fost preluat de numeroși oponenți ai acestei reintegrări, consta în declarația „că orice refuz de a te vaccina motivat de convingeri personale este respectabil, dar incompatibil cu profesia de îngrijitor”.

Și aici, o astfel de afirmație este cel puțin problematică din punct de vedere juridic. Îngrijitorii au, cu certitudine, obligația de a le acorda pacienților lor cele mai adecvate tratamente și îngrijiri în lumina datelor științifice recunoscute, și este deci evident că un îngrijitor care ar refuza să administreze vaccinul contra Covid-19, pe motiv că nu crede în eficiența acestuia, ar viola în mod flagrant această îndatorire. Pentru îngrijitorii înșiși, singura chestiune științifică de tranșat constă în a ști dacă faptul de a nu fi vaccinat creează un pericol pentru ceilalți³. Referința la convingerile personale ale îngrijitorilor, în schimb, nu este relevantă. Convingerile personale, în democrație, sunt protejate în același timp prin libertatea conștiinței, libertatea de opinie și libertatea de exprimare. Dacă anumite acțiuni sau comportamente pot fi impuse,

³ Cum să justifici acest pericol din moment ce, începând din 1 februarie 2023, în aplicarea legii din 30 iulie 2022 de încetare a regimurilor de excepție create pentru a lupta contra epidemiei de Covid-19, și conform recomandărilor Înalțului Consiliu de Sănătate Publică (ICSP), izolarea sistematică pentru persoanele testate pozitiv la Covid-19 nu mai este cerută? Și, din moment ce decretul nr. 2023-37 din 27 ianuarie 2023 suprimă automatizarea întreruperii muncii pentru persoanele testate pozitiv? Se acceptă deci ca îngrijitorii testați pozitiv și, deci, contaminați, să vină la muncă, dar nu și cei nevaccinați, inclusiv dacă arată un test negativ? O astfel de inegalitate de tratament este nejustificabilă în plan juridic.